

Oni što dolaze za nama

Značajke društvenoga angažmana mladih u Hrvatskoj

Ivana Brstilo Lovrić*

Sažetak

U ovom su radu terminologijom društvenoga angažmana operacionalizirani stavovi i prakse mladih u Hrvatskoj u spektru održivosti, ekologije i socijalne zauzetosti. Podatci su prikupljeni anketnim istraživanjem 2020. godine (N = 348) u sklopu projekta CRO Laudato si' — O brizi za naš dom. Analizom je utvrđeno da mladi prepoznaju vrijednost društvenoga angažmana, ali ga nesustavno provode na razini vlastitoga životnoga stila, što prolongira trend ekološke krize kao opće društvene krize i globalne ugroze ljudskoga dostojanstva i socijalne pravde.

Ključne riječi: CRO Laudato si'; društveni angažman; ekološka kriza; generacija Z; Hrvatska; milenijalci; mladi; ljudsko dostojanstvo; životni stil

Uvod

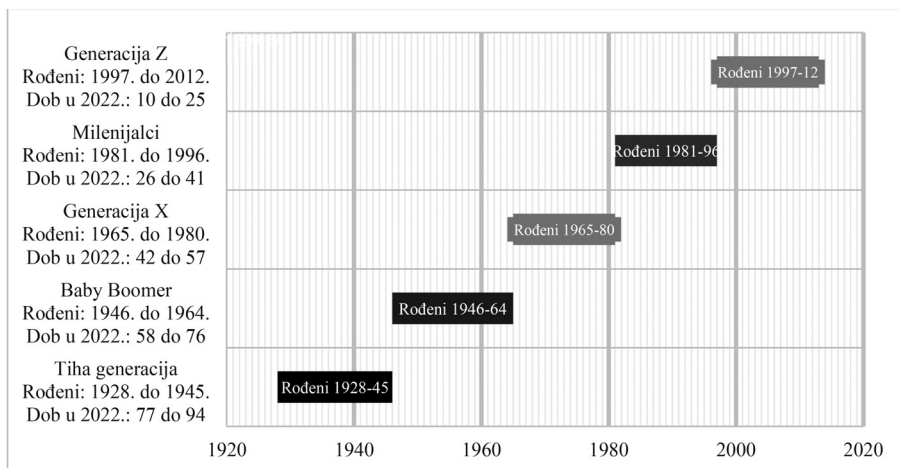
Na mladima svijet ostaje, mladi su budućnost zemlje, mladi guraju društvo naprijed — neke su od poslovičnih izreka iz popularne kulture o mladima. Na njih se na osobit način računa u svjetlu rastuće globalne ekološke krize, koju Crkva u kontekstu kršćanske antropologije i socijalnoga nauka smatra općom krizom ljudskoga dostojanstva, općega dobra i socijalne pravde. Povezivanje crkvenoga socijalnoga nauka s ekološkim pitanjem posebno je relevantno u zemljama tranzicije, smatra Valković (2001, 129 i 144), kako ne bi bili olako i nekritički prihvaćeni biotehnoški postupci i metode te jednostranosti globalizacije. Papa Ivan Pavao II. pozivao je na globalno ekološko obraćenje ističući potrebu korijenite promjene suvremenoga *modus operandi*, što je proželo rad aktualnoga pape Franje promicanjem cjelovite ekologije kao alternative postojećoj tržišnoj paradigmi na temeljima »dijaloga između vjere i razuma, općega zajedništva i neodvojive veze između ekonomije, ekologije i siromaštva« (Brgles et al., 2021, 31).

U enciklici *Laudato si'* papa Franjo (LS 197–198) kritički komentira model globalnoga razvoja i poistovjećenje napretka s tehnološkim i ekonomskim rastom uz prateće iscrpljivanje dobara i okoline, pozivajući na njihovo temeljito redefini-

* Doc. dr. sc. Ivana Brstilo Lovrić, Hrvatsko katoličko sveučilište. Adresa: Ilica 242, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0969-7409>. E-adresa: ivana.brstilo@unicath.hr

ranje u okviru kvalitete života, odgovornoga razvoja i zdravoga rasta. Promjena je to koja traži preispitivanje logike suvremene kulture, napominje papa Franjo (LS 197), ali koja traži osobni angažman na tragu smanjene uporabe energije, održivoga korištenja prirodnih resursa, nekonsumerizma, umjerenoga stila života. Duboko biblijsko–teološko utemeljenje papinih poruka povezuje tradiciju i aktualnost kršćanske brige za prirodu kao platforme življene vjere, zauzimanja za ljudsko dostojanstvo i život u dioništvu s Bogom, bližnjima i zemljom (LS 63–67). Istodobno papine poruke nadilaze unutarcrkveni karakter te kroz opći narativ promoviraju dijalog i suradnju ne samo među kršćanima, nego i drugim vjernicima te svim ljudima dobre volje kako ekološko pitanje ne bi bilo (dalje) odgođeno (Turza et. al., 2021, 110). Pri tom posebno mjesto pripada mladima, čija ekološka osjetljivost i traženje promjena ima potencijal udruženoga djelovanja i globalne promjene (Radna grupa za integralnu ekologiju, 2020, 38–39).

S obzirom na to da se mladi u suvremenom društvu, karakteristično individualističkom, konsumerističnom i rizičnom (Tomić–Koludrović, 2007, 56), smatraju nositeljima avangardnih životnih stilova i promjena koji mijenjaju ustajale društvene obrasce starijih generacija, kao što su generacija X, baby boomeri i tiha generacija, o ovom je radu analiziran njihov (intra)generacijski odgovor na sveopću ekološku krizu. Jedan od pri tom korisnih teorijsko–istraživačkih modela takozvani je generacijski pristup, koji mlade promatra kao pripadnike specifičnih generacijskih iskustava, obrazaca i svijesti, slijedom čega njihovo individualno i grupno oblikovanje razumijeva odrazom generacijskih obrazaca u specifičnom društvenom kontekstu (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2017, 12–13). Predstavnici mladih poznati kao generacija Z i milenijalci u odnosu sa spomenutim starijim generacijama prikazani su u *Grafikonu 1.*¹

Grafikon 1. Prikaz živućih generacija u svijetu

Graph 1. A display of living generations in the world

1 Grafički prikaz je preuzet i doraden prema: Dimock, 2019.

Polazeći od naznačenoga generacijskoga pristupa, u ovom je radu tematiziran društveni angažman ispitanih mladih u Hrvatskoj u domeni održivosti, kontekstualiziranog praksama odvajanja otpada, korištenja plastike, štednje vode, bacanja hrane u kućanstvu, štednje električne energije i energije za grijanje u kućanstvu, ekologije na razini određenja naspram ekološke krize, klimatskih promjena i čovjekova doprinosa istima te socijalne zauzetosti u perspektivi volontiranja, humanitarnoga djelovanja i kupovanja u trgovinama nedjeljom. Nakon uvoda slijedi pregled teorijskih i istraživačkih spoznaja o temi koja se empirijski temelji na uzorku ispitanika (N = 348) realiziranom u sklopu znanstvenoga projekta *CRO Laudato si' — O brizi za naš dom*, koji je detaljnije opisan u poglavlju o metodologiji, nakon kojega su predstavljeni dobiveni nalazi, koji su u zaključku kritički promišljeni.

1. Istraživačko–teorijske spoznaje o društvenom angažmanu mladih

U ovomu su poglavlju izložene tematski i analitički korisne spoznaje o odnosu mladih naspram održivosti, ekologije i socijalne zauzetosti kako bi u hrvatskom kontekstu bile promišljene značajke njihova društvenoga angažmana.²

Inozemni istraživački orijentir na tu temu pruža nacionalno reprezentativno istraživanje građana Sjedinjenih Američkih Država iz 2021. godine prema kojemu su mladi, odnosno generacija Z i milenijalci, zauzetiji i angažiraniji oko klimatskih, energetskih i okolišnih tema od starijih generacija poput baby boomera. Više pripadnika generacije Z (67%) i milenijalaca (71%) smatra da klimatske promjene trebaju biti prioritet osiguranja održivoga planeta budućim naraštajima nego je to slučaj kod baby boomera (57%). Adresiranje klimatskih promjena našlo se je po sredini tema koje su osobno važne ispitanim Amerikancima: na listi od deset društvenih problema, klimatske promjene rangirane su po sredini (31%), a na samom je vrhu unaprjeđenje obrazovanja, status vojnih veterana, rješavanje zakona o naoružanju, socijalne politike poput pomaganja siromašnih. Gledajući distribuciju po generacijama, mladima klimatske promjene predstavljaju osobno važnije pitanje nego li starijim generacijama: 37% generacije Z i 33% milenijalaca adresiralo ga je osobno iznimno važnim nasuprot manjemu postotku starijih generacijskih pripadnika kao što je generacija X (27%) ili baby boomeri (29%) (Tyson et al., 2021).

U usporedbi s time, mladi u Hrvatskoj među temeljne ili najizraženije probleme hrvatskoga društva ubrajaju mito i korupciju (54,2%), nezaposlenost (49,7%) i gospodarske probleme (42,5%), a zagađenost okoliša rangiraju na samo dno ljestvice, konkretno na 14. mjesto od 17 društvenih problema, pa ga je samo 2,9% identificiralo kao važan društveni problem 2010. godine. Za usporedbu, 2004.

2 Pojam društvenoga angažmana odabran je zbog svoje teorijske i empirijske višedimenzionalnosti, sukladno nekim njegovim srodnim autorskim razumijevanjima kroz civilnu, političku i socijalnu dimenziju, odnosno kao »društveno djelovanje u zajednici i za zajednicu koje uključuje različite oblike društvenog aktivizma i volontiranja« (Tomić–Koludrović, 2007, 52).

godine to je uradilo 1% ispitanih studenata (Ilišin, 2014, 256). No, kada su mladi zamoljeni da iz liste od 19 mogućih političkih prioriteta izdvoje one na koje bi se hrvatska vlast trebala prvenstveno usmjeriti, 2010. godine najviše ih je izdvojilo borbu protiv kriminala i korupcije (89,9%), smanjenje nezaposlenosti (89,6%), ekonomski rast i razvoj (84,1%), osiguranje ljudskih prava i sloboda (77%), osiguranje socijalne pravde i sigurnosti (76,9%), poboljšanje položaja mladih (71,6%). Na visokom sedmom mjestu našlo se je očuvanje prirodnoga okoliša i prostora (65,1%) (Ilišin, 2014, 259). Slična je lista političkih ciljeva na koje bi se Vlada trebala usmjeriti dobivena i istraživanjem 2018.–2019., pri čemu je očuvanje prirodnoga okoliša dobilo podršku 76% mladih, a najviše ih je izabralo smanjenje nezaposlenosti (86%), ekonomski rast i razvoj (84%), borbu protiv kriminala i korupcije te poboljšanje položaja mladih (82%) (Gvozdanović et al., 2019, 48).

Pojedina sociološka istraživanja pokazala su da mladi u Hrvatskoj uvažavaju multidimenzionalnost održivoga razvoja uz njegovu ekološku orijentaciju, prirodne i sociokulturne stavke, dajući mu prednost naspram tehnocentrične orijentacije. No, usprkos detekciji održivih načela, pokazalo se je da ista nisu bila potpuno jasna ispitanicima, od kojih ih je dio poistovjetio s održanjem i razvojem životnoga standarda u društvu ili s unaprjeđenjem gospodarstva (Šundalić i Pavić, 2007, 292–295). I pojedina su komparativna istraživanja ukazala na teorijsko nerazumijevanje i praktično neadresiranje održivosti kod mladih u Hrvatskoj naspram mladih u Njemačkoj, koji su pridavali veću važnost okolišnim i društvenim aspektima u vlastitoj potrošnji, u većoj mjeri ističući njihovu važnost u vlastitoj okolini i među bližnjima te uzimajući u obzir prilikom potrošnje društvenu odgovornost poduzeća, o čemu hrvatski studenti nisu imali dovoljno uvida (Bögel et al., 2018). Takav pristup prema nekim analizama očekivani je rezultat nedovoljne i neadekvatne zastupljenosti tema ekologije i održivosti u domaćem sustavu obrazovanja, što se potom reflektira i na praktičnim poljima: »U hrvatskom odgojno–obrazovnom sustavu ekološki odgoj i obrazovanje sustavno su zanemareni i svode se uglavnom na sadržaje prirodnoznanstvene skupine predmeta [...] ne razvijaju kod mladih ljudi sliku ekologije kao sinoptičke, interdisciplinarne i difuzne znanosti o uzajamnim odnosima i ovisnostima žive i nežive prirode koja promiče cijeli spektar različitih vrijednosti« (Jukić, 2013, 224). Iz sociološke perspektive stoga je moguće zaključiti kako mladi u Hrvatskoj nemaju resurse za realizaciju vlastitih potencijala koji su dostupni njihovoj generaciji iz postindustrijskih društava i koji utoliko »kao nositelji političkih, kulturnih i ekonomsko–razvojnih potencijala, predstavljaju ključne čimbenike postindustrijske modernizacije tih društava« (Tomić–Koludrović, 1999, 177).

Ono što ohrabruje mladenačko je vrednovanje ideja i akcija zaštite okoliša. Povjerenje mladih u Hrvatskoj u institucije za zaštitu okoliša prednjači pred općom populacijom. Naime, prema međunarodnom istraživanju sustava vrijednosti iz 2017.–2018. godine građani Hrvatske imaju osrednje povjerenje u organizacije za zaštitu okoliša (36%), tek nešto manje nego što vjeruju Crkvi (38%), zdravstvu (43%), policiji (46%), odgojno–obrazovnomu sustavu (51%) ili vojsci kao instituciji s najvećim povjerenjem (61%). Mladi pak iskazuju najveće povjerenje

u organizacije za zaštitu okoliša (43%), i to znatno više od starijih dobnih skupina od 31 do 45 godina (34,9%), od 46 do 55 godina (38,4%), od 56 do 70 godina (31,6%) ili od 71 godine i više (39,1%) (Baloban et al., 2019, 32–33).

Vraćajući se ponovno na istraživanje mladih u SAD–u, osim profiliranih stavova u polju ekologije i održivosti, isto je pokazalo da mlade generacije poduzimaju više konkretnih akcija oko klimatskih promjena, i to oko trećine (32%) generacije Z i povrh četvrtine (28%) milenijalaca, naprema petini starijih generacija poput baby boomera. Ujedno su klimatske promjene učestalija tjedna tema razgovora generacije Z (67%) i milenijalaca (61%) nego što je to slučaj sa svakim drugim baby boomerom. Također, mladi više prate ekološke i održive sadržaja *online*: 56% pripadnika generacije Z i 46% milenijalaca u odnosu na 44% baby boomera. Društvene mreže mladi koriste i za angažman oko klimatskih promjena znatno aktivnije od starijih generacija: 45% generacije Z i 40% milenijalaca uz samo 21% baby boomera. Mladi su spremniji od starijih generacija na promjene u društvu i pojedinačnom životnom stilu u vidu prijelaza na obnovljive izvore energije. Tako većina mladih želi ukinuti korištenje fosilnih goriva te otprilike svaki drugi pripadnik generacije Z (56%) i milenijalaca (57%) podržava postupno ukidanje vozila na benzin. Također, pripadnici generacije Z (43%) i milenijalaca (42%) bitno više podupiru postupno ukidanje korištenja nafte, ugljena i prirodnoga plina od generacije X (32%) ili baby boomera i drugih starijih generacija (25%). Slijedom izloženih istraživačkih rezultata moguće je sumirati kako su generacije mladih Amerikanaca društveno angažiranije od starijih generacija: više govore o potrebi akcije i djelovanja na te teme, više prate srodne mrežne sadržaje, aktivniji su u tom kontekstu i na društvenim mrežama, daju humanitarne donacije, sudjeluju na skupovima i protestima te učestalije volontiraju (Tyson et al., 2021).

Kod mladih u Hrvatskoj je pak iznimno niska stopa volontiranja. Primjerice prema reprezentativnom istraživanju hrvatskih studenata iz 2010. godine samo 5,9% studenata izjavilo je da se učestalo bave volonterskim i humanitarnim radom (Ilišin, 2014, 350). Noviji podatci iz 2018.–2019. pokazuju da je došlo do određenoga, ali i dalje skromnoga, pomaka pa tako oko 7% mladih u Hrvatskoj bilježi neki vid volonterske aktivnosti, prvenstvo u okviru određene institucije, udruge ili organizacije. S obzirom na druge jugoistočne zemlje iz istraživanja, zaključeno je da je Hrvatska na začelju po mladenačkom volontiranju (Gvozdanović et al., 2019, 28) i da volonterstvo kao takvo ne predstavlja općeprihvaćenu društvenu, a ni mladenačku vrijednost (Gvozdanović, 2014, 176–178). Ono što nadalje zabrinjava niska je neformalna politička participacija mladih u Hrvatskoj, pa tako većina mladih nije potpisala popis političkih zahtjeva niti podržala *online* peticiju, niti iskazuju spremnost za istim. Slično je i sa sudjelovanjem u prosvjedu, što je njih 74% odbilo, jednako kao i 82% sudjelovanje u političkim aktivnostima *online* ili putem društvenih mreža. Najviše su motivirani za sudjelovanje u volonterskim ili aktivnostima civilnoga društva, ali i dalje je riječ o niskom odazivu (petine) njih. Prestanak kupovanja određenih stvari iz političkih ili

ekoloških razloga zanimljivo je samo 10% mladih, a većina ih (78%) odbacuje tu mogućnost (Gvozdanović et al., 2019, 45–46).

Osim spomenutih dimenzija održivosti i ekologije, pod društvenim angažmanom mladih obuhvaćen je i njihov odnos spram kupovanju u trgovinama nedjeljom kao vida socijalne zauzetosti za radnike, a i određenja spram kulturi rada i potrošnje (posljedično i otpada!), čiji su dionici i sami mladi. Važnost nedjelje papa Franjo u enciklici apostrofira kroz kršćansku dimenziju nedjeljne euharistije, a s time i socijalnu komponentu općeljudske osviještenosti za dobrobit svih socijalnih slojeva, prava na odmor, kreativni i dobrovoljni rad, što predisponira sustavnu osjetljivost kroz brigu za siromašne i prirodu (LS 237). Rijetka istraživanja na tu temu pokazala su da mladi uvjerljivo podržavaju slobodnu nedjelju u trgovačkom sektoru, neovisno o kulturnom, ekonomskom i socijalnom kapitalu, kao i odrednicama religioznosti i potrošačkim praksama. Utvrđeno je pak da mladi religiozne identifikacije bitno više podržavaju slobodnu nedjelju od primjerice ateista, kao i mladi učestalije vjerske prakse od onih koji uopće ne pohađaju vjerske obrede ili to čine rijetko (Brstilo Lovrić i Škomrlj, 2020, 815–816). Ti se nalazi mogu povezati sa sustavnim angažmanom Katoličke crkve u Hrvatskoj oko promicanja slobodne nedjelje u trgovačkom sektoru, zbog čega je ova tema možebitno bliža vjerničkoj populaciji. Uostalom, pitanje rada nedjeljom naslanja se na opća mjesta katoličkoga socijalnoga nauka, osobito u perspektivi promoviranja socijalne pravde i općega dobra koje je »ukorijenjeno u komunitarnoj viziji društva naglašavanjem dostojanstva ljudske osobe i, u biti, društvene prirode toga dostojanstva« (Sršen, 2021, 564). Utoliko je zauzimanje za kulturu slobodne nedjelje čin zauzimanja za ljudsko dostojanstvo, paralelno s čime suzdržavanje od nedjeljne kupovine predstavlja vid angažiranoga djelovanja ili društvenoga aktivizma, koji papa Franjo pozdravlja kada se postavlja korektivom postojećemu tržišnomu sustavu neagilnomu *per se* za status radnika, siromašnih i marginaliziranih. »Promjene u načinu života mogle bi dovesti do stvaranja zdravog pritiska na one u čijim je rukama politička, ekonomska i društvena moć« (LS 206) te se u bojkotu određenih proizvoda i praksi, poput odbijanja nedjeljne kupovine u trgovinama, reflektira potencijal društvene odgovornosti potrošača i potrošnje kao moralnoga, a ne samo ekonomskoga čina.

Analitičkoj raspršenosti usprkos, navedeni istraživački i teorijski okvir ukazuje na ambivalentne odrednice društvenoga angažmana generacije mladih na globalnoj i nacionalnoj razini. S jedne je strane zamjetna otvorenost generacija mladih prema društvenomu angažmanu kao općoj kategoriji, no u konkretnim praksama dolazi do rasplinjavanja, osobito u hrvatskom društvu, gdje je manji dio mladih društveno angažiran. Je li to slučaj i s analiziranim uzorkom, razloženo je u narednom pasusu.

2. Opis istraživanja

Ovaj rad temelji se na istraživanju znanstvenoga projekta *CRO Laudato si'* — *O brizi za naš dom*, koji je pokrenulo Hrvatsko katoličko sveučilište krajem

2019. godine u suradnji s Nacionalnim bratstvom Franjevačkoga svjetovnoga reda (OFS) i Franjevačkom mladeži u Hrvatskoj (FRAMA). Projekt je završen u lipnju 2021. godine. Opći projektni cilj bio je ukazivanje na važnost enciklike pape Franje *Laudato si': O brizi za zajednički dom* te zainteresirati širu zajednicu za održive životne navike, cjelovitu ekologiju i ekološko obraćenje utemeljeno na kršćanskoj antropologiji sukladno projektnomu načelu utemeljenosti na nauku Učiteljstva Katoličke crkve, načelu povezanosti ekološke krize s krizom čovjeka te brige za okoliš kao vida brige za dostojanstvo svake ljudske osobe od začeca do prirodne smrti. U sklopu projekta proveden je niz znanstvenih, stručnih i praktičnih aktivnosti koje se se ticale poštivanja neradne nedjelje, štednje energije za grijanje kućanstva i električne energije, štednje vode, izbjegavanja bacanja hrane i izbjegavanja plastike (Brgles, 2020, 198–212).

Poblježe, podatci iz ovoga rada prikupljeni su znanstvenim istraživanjem provedenim tijekom 2020. godine metodom mrežne ankete, a za dio sudionika koji nisu imali mrežni pristup istovjetni upitnik priređen je u fizičkoj formi (tehnikom papir–olovka). Istraživanje je odobrilo etičko povjerenstvo Hrvatskoga katoličkoga sveučilišta te je provedeno po etičkim istraživačkim standardima poštivanjem aspekta dobrovoljnosti uz mogućnost odustajanja u bilo kojoj anketnoj fazi. Svi su sudionici upoznati s temom i svrhom istraživanja te su prije pristupa anketi potpisali informiranu suglasnost o sudjelovanju. Ispitanicima je zajamčena anonimnost tako što se prikupljeni podatci grupno obrađuju i prezentiraju. Analiza je obavljena korištenjem statističkoga programskoga paketa za društvene znanosti (SPSS 22).

Uzorak je bio neprobabilistički s fokusom na članove redovničkih zajednica, OFS–a, FRAMA–e, svećenstva i angažiranih laika, s obzirom na to da je njihovo vrijednosno i praktično gledište blisko enciklici *Laudato si'*, kao i drugih zainteresiranih (punoljetnih) građana s područja cijele Hrvatske. U istraživanju je ukupno sudjelovalo 1.324 sudionika različitih socio–demografskih karakteristika, od čega je u ovom radu obrađen podskup mladih (N = 348), kojih su karakteristike prikazane u *Tablici 1*.

Tablica 1. Karakteristike sudionika istraživanja (N = 348)

Table 1. Characteristics of research participants (N = 348)

	Karakteristike	Postotak	N
Spol	Žene	63,2%	220
	Muškarci	36,8%	128
Dob	18–24 godina	51,1%	178
	25–34 godina	48,9%	170
Obrazovanje	Bez škole ili osnovna škola	1,7%	6
	Srednja škola	44,8%	155
	Fakultet, stručni studij, viša ili visoka škola	40,2%	139
	Magisterij, doktorat	13,2%	46

<i>Radni status</i>	Zaposleni	42,8%	148
	Nezaposleni	6,6%	23
	Studenti	43,6%	151
	Ostalo	6,9%	24
<i>Bračni status</i>	Nisu u braku	58,6%	204
	U braku	20,4%	71
	Razvedeni	0,9%	3
	Izvanbračna zajednica	4,3%	15
	Ostalo	15,8%	55
<i>Učestalost pohadanja vjerskih obreda</i>	Nikada	2,3%	8
	Rijetko	8,7%	30
	Ponekad	7,8%	27
	Često	81,2%	280

Spolna struktura ispitanika odražava nadzastupljenost žena, kojih je blizu dvije trećine (63,2%) uz povrh trećine muškaraca. Dobni presjek obuhvaća ispitanike od 18 do 34 godine, pri čemu je relativno istovjetna distribucija “mladih” mladih od 18 do 24 godine i “zrelih” mladih od 25 do 34 godine. Riječ je o visokoobrazovanoj grupi s obzirom na to da je svaki drugi akademski obrazovani ispitanik, od čega 13,2% s magisterijem ili doktoratom, a 44,8% ih je sa srednjom stručnom spremom. Ispitanici su pretežno zaposleni (42,8%) ili studiraju (43,6%), a najmanje je nezaposlenih. Većina nije u braku, za razliku od petine njih, uz mali udio razvedenih. Riječ je o religioznim ispitanicima, koji većinski često, odnosno barem jednom tjedno ili češće pohadaju vjerske obrede, što nikada nije slučaj s osam ispitanika.

2.1. Istraživački cilj i mjerni instrumenti

Opći istraživački cilj ovoga rada bio je utvrđivanje realiteta društvenoga angažmana ispitanih mladih u Hrvatskoj na razini stavova i praksi u domeni održivosti, ekologije i socijalne zauzetosti. Sukladno tomu postavljena su istraživačka pitanja o učestalosti i procjeni društvenoga angažmana ispitanika, njihovoj spremnosti na promjene životnoga stila i određenja naspram ekološkim temama korištenjem sljedećih mjernih instrumenata.

Učestalost društvenoga angažmana ispitana je četverostupanjskom ljestvicom učestalosti (nikada; rijetko ili jednom u tri mjeseca ili rjeđe; povremeno ili šest do deset puta godišnje; često, tj. barem jednom mjesečno ili češće) na česticama bacanja hrane u kućanstvu, volontiranja, humanitarnoga rada i kupovanja u trgovinama nedjeljom. Čestica odvajanja otpada mjerena je trostupanjnom ljestvicom učestalosti (nikada; povremeno; često). Dobiveni odgovori rekodirani su u dihotomnu varijablu spajanjem kategorije nikada ili rijetko, odnosno povremeno ili često.

Procjena društvenoga angažmana mjerena je samoprocjenom djelovanja na trostupanjnoj ljestvici (nisam u mogućnosti to raditi; već to prakticiram; želim

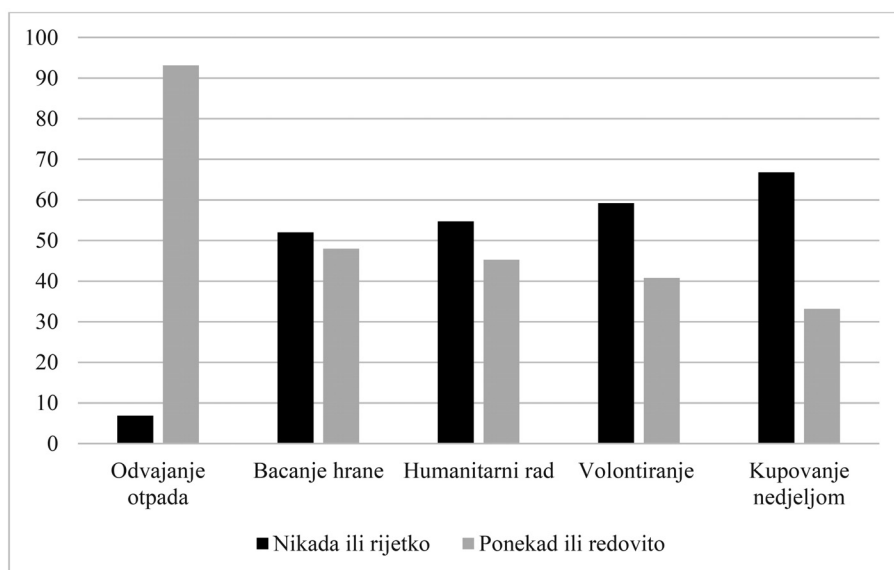
to praktimirati) na česticama izbjegavanja korištenja plastike, štednje vode, bacanja hrane u kućanstvu, štednje električne energije, štednje energije za grijanje u kućanstvu.

Spremnost na promjene životnoga stila mjerena je samoprocjenom djelovanja na četverostupanjskoj ljestvici (uopće nisam spreman; uglavnom nisam spreman; uglavnom sam spreman; u potpunosti sam spreman) na česticama suzdržavanja od nedjeljne kupovine u trgovinama, štednje energije za grijanje, štednje električne energije u kućanstvu, manjega korištenja plastike, manjega bacanja hrane u kućanstvu, štednje vode, promjene vlastitih praksi u svrhu očuvanja okoliša. Dobiveni su odgovori združeni u dihotomnu varijablu spajanjem odgovora potpune i djelomične nespremnosti u kategoriju imenovanu “ne”, odnosno djelomične i apsolutne spremnosti u kategoriju imenovanu “da”.

Stavovi o ekološkim temama ispitani su korištenjem četverostupanjske ljestvice slaganja (apsolutno neslaganje; djelomično neslaganje; djelomično slaganje; apsolutno slaganje) na česticama o potrebi ukazivanja na važnost ekologije vlastitoj obitelji i okolini te korištenjem dihotomne ljestvice (da; ne) na česticama o postojanju ekološke krize velikih razmjera i čovjekovu utjecaju na klimatske promjene.

3. Rezultati istraživanja i rasprava

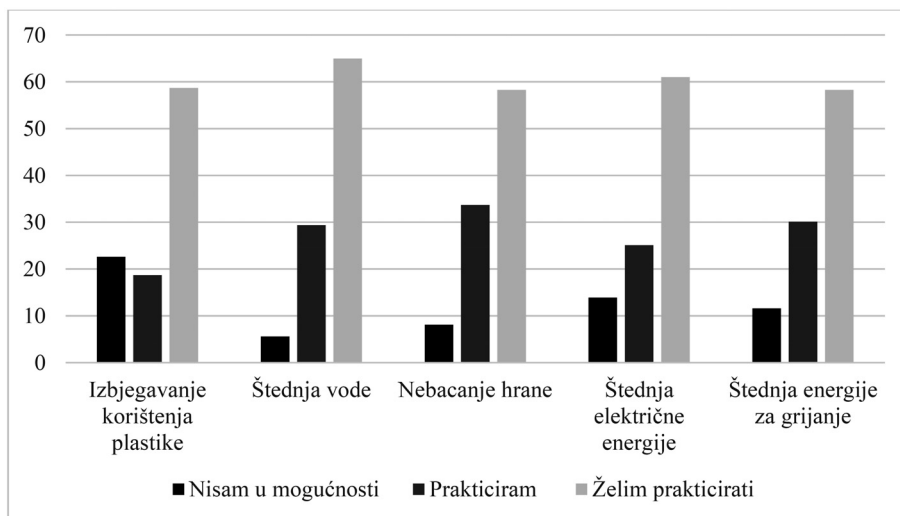
S obzirom na široku paletu čestica okupljenih nazivnikom društvenoga angažmana, ispitanikovi su odgovori sistematizirani u *Grafikonu 2*, *Grafikonu 3*, *Grafikonu 4* i *Grafikonu 5*, ispod kojih slijedi njihovo podrobnije predstavljanje.

Grafikon 2. Učestalost društvenoga angažmana ispitanika
 Graph 2. Frequency of respondents' social engagement

Prva sekcija o učestalosti društvenoga angažmana pokazala je da je riječ o ispitanicima koji povremeno ili često odvajaju otpad, uglavnom ne bacaju hranu u kućanstvu i ne kupuju u trgovinama nedjeljom. Ipak, njihov se aktivni društveno angažirani profil razvodnio po pitanju volontiranja i humanitarnoga rada kao kategorijama u kojima se većinski nisu profilirali.

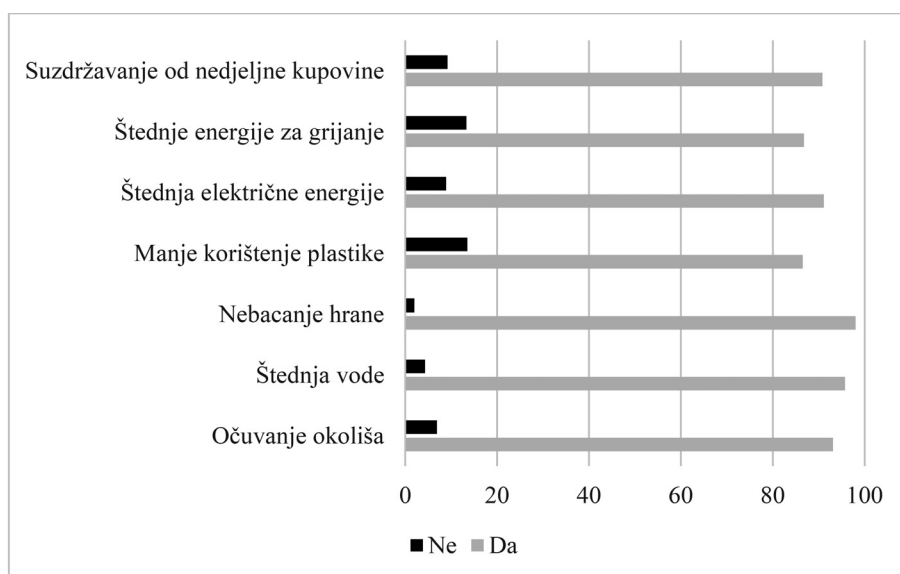
Konkretno se je pokazalo da otpad ne odvaja manjina (6,9%) ispitanika, a većina (93,1%) je tomu sklona u povremenom ili redovitom aranžmanu. Utvrđeno je i da ispitanici uglavnom ne bacaju hranu prilikom njezine pripreme u kućanstvu, s obzirom na to da je to hvalevrijedna praksa svako drugoga ispitanika (52%). No, tek nešto manje od toga (48%) prakticira bacanje hrane prilikom njezine pripreme u kućanstvu, što ukazuje na znatan prostor za promjenu. Nadalje se je doznalo da ispitanici pretežno ne kupuju nedjeljom u trgovinama, što je odgovorilo njih dvije trećine, uz iznimku trećine ispitanika. Utvrđeno je i da ispitanici nisu aktivni volonteri jer više od polovice (59,2%) nikada ili rijetko volontira, što je povremena ili redovita praksa kod 40,8% ispitanika. Nešto češće (45,3%) humanitarno djeluju, primjerice sudjelujući u akcijama prikupljanja sredstava za pomoć potrebitima, ali i njima se ne odaziva svaki drugi ispitanik (54,7%).

Grafikon 3. Procjena društvenoga angažmana ispitanika
Graph 3. Assessment of respondents' social engagement

Sekcija procjene društvenoga angažmana ispitanika pokazala je najveću koncentraciju odgovora u kategoriji “želje” ili anticipiranoga djelovanja, potom u srednjoj kategoriji koja je obuhvatila postojeći ili realizirani društveni angažman, a najmalobrojnija je kategorija okupila ispitanike koji su negirali mogućnost vlastitoga društvenoga angažmana u navedenim kategorijama.

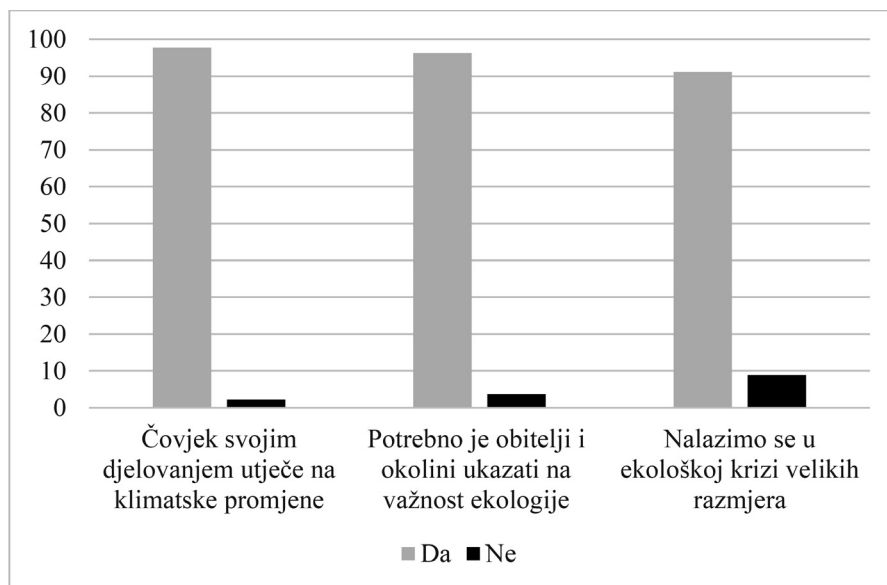
Ispitanici su tako u najvećem broju odgovorili da žele izbjegavati korištenje plastike (58,7%), što trenutačno nije izvedivo za približnu četvrtinu (22,6%), a blizu petine njih (18,7%) to već prakticira. Većina ispitanika odgovorila je da žele štedjeti vodu (65%), što blizu trećine (29,4%) već provodi u djelo. Visoki postotak izjasnio se je da u domaćinstvu želi spremati hranu bez bacanja ostataka (58,3%), što je trenutačna praksa trećine ispitanika (33,7%). Električnu energiju štedi četvrtina (25,1%) naprema 61% otvorenih toj ideji. Štednji energije za grijanje sklono je 58,3% ispitanika, blizu trećine (30,1%) to već prakticira, a najmanje (11,6%) ih tu opciju ne vidi realno provedivom u vlastitom životu.

Grafikon 4. Spremnost ispitanika na promjene životnoga stila

Graph 4. Respondents' readiness for lifestyle changes

U sljedećoj su sekciji ispitanici iskazali spremnost zaokreta životnoga stila u perspektivi sustavnijega društvenoga angažmana. Tako je pohvalnih 93,1% ispitanika odgovorilo da su spremni promijeniti vlastite navike u svrhu očuvanju okoliša. Devet od deset (91,1%) ih je spremno štedjeti potrošnju električne energije, a 86,8% izjasnilo se je da su spremni smanjiti potrošnju energije za grijanje u kućanstvu. To da kupovanje nedjeljom u trgovinama nije nužno ukazalo je 90,8% ispitanika spremnih na suzdržavanje od nedjeljne kupovine. Visok postotak od 88,5% izjavio je da su spremni volontirati ili pomagati osobama u potrebi, slično i udjelu ispitanika spremnih na manje korištenje plastike (86,5%). Najveći je postotak slaganja dobiven u kategoriji bacanja hrane jer su se gotovo svi ispitanici (98%) izjasnili da su spremni smanjiti tu praksu.

Grafikon 5. Stavovi ispitanika o ekološkim temama

Graph 5. Respondents' attitudes on environmental topics

Posljednja sekcija o stavovima ispitanika o ekološkim temama pokazala je da imaju izražen ili osviješten stav o globalnim ekološkim aspektima poput postojanja ekološke krize i čovjekova doprinosa klimatskim promjenama, kao i da na mikro razini vlastite svakodnevice vrednuju važnost ekologije. Naime, gotovo su svi ispitanici mišljenja da je potrebno u vlastitoj obitelji i okolini razgovarati o ekološkim problemima te da čovjek svojim djelovanjem utječe na klimatske promjene. To da se nalazimo u ekološkoj krizi velikih razmjera smatra njih devet od deset, za razliku od manjine ispitanika (8,9%).

Zaključak

Baveći se obilježjima suvremenoga društva, Mardešić alias Jukić (1996) još je devedesetih godina 20. stoljeća identificirao porast ekološke krize i ekološkoga nasilja kao produkta moderne proizvodnje i masovne potrošnje, ističući da vodi do civilizacijskoga istrebljenja, onečišćenja planeta, a s time i ugrožavanja globalne opstojnosti čovjeka. Nakon više desetljeća autorskih analiza tih tema, koje su stasale u globalni *mainstream*, još uvijek je pitanje njihove ozbiljnosti u hrvatskom prostoru. Njihovom je recentnom problematizacijom prožeta enciklika *Laudato si'*, u kojoj papa Franjo apelira na sustavno ekološko obraćenje, kako na razini svakodnevnih praksi pojedinaca, tako i društvenih sustava u polju kulture, ekonomije, politike, okoliša, socijalnih odnosa, odgoja i dr.

Riječ je o sintagmi koja je obuhvatila spektar mladenačkih stavova i praksi u operacionaliziranoj domeni održivosti, ekologije i socijalne zauzetosti. Iako zbog

primjene neprobabilističkoga uzorka istaknute spoznaje nije moguće generalizirati na mlade u Hrvatskoj, a što može bitno oblikuje dobivene rezultate, doprinos ovoga rada ogleda se u interdisciplinarnom zahvatu teme koju nastoji obuhvatiti, a s time i metodološki operacionalizirati širinu mladenačke praktične svakodnevice. Preporuka za buduća istraživanja tiče se uključivanja vrijednosnih, političkih i socijalnih odrednica mladih kako bi bila rasvijetljena teorijska i praktična pozadina njihova socijalnoga angažmana u poželjno reprezentativnom uzorku.

Zaključno je moguće istaknuti da ispitanici mladi imaju svojevrstnu glad za većim društvenim angažmanom, ali uz bitnu dezorijentiranost u pogledu konkretnoga djelovanja. Njihova apsolutna otvorenost prema štednji vode i energije, razvrstavanju otpada, ne korištenju plastike, ne bacanju hrane, učestalijemu volontiranju i humanitarnom radu te suzdržavanju od nedjeljne kupovine u trgovinama pokazuje da iste prakse prepoznaju kao vrijednosti, ali i da ih na svakodnevnoj razini ne znaju organizirati ni kontinuirano provoditi.

To je dijelom moguće pripisati mladenačkoj socijaliziranosti s konzumerističkim mentalitetom “odozgo”, koji otežava promjenu njihova životnoga stila “odozdo”, kao i činjenici da u akademskoj bazi nema puno sličnih tematizacija, što, spušteno u mladenačku svakodnevnicu, ocrta nedostatak stručnih putokaza i prijenosa znanja na koji bi se oslonili u praksi. Taj prazan prostor u kontekstu religioznih ispitanika kao ciljanoj populaciji ovoga istraživanja, koji su i dominantna populacija hrvatskoga društva, “prirodno” potencira socijalni nauk Crkve promičući vjernički angažman na brojnim razinama u koje zarezuje i ova analiza. Dakako, na to su pozvani, ako ne i obvezni, svi građani i akteri u suodnosu države, politike i ekonomije.

S time se i ocjena društvenoga angažmana ispitanika vraća na postavke konkretnoga društva, tražeći osiguranje adekvatnih uvjeta i resursa za poticanje mladenačkih kapaciteta i potencijala za primjereni odgovor na postojeću društveno-ekološku krizu. Međutim, taj se odnos ipak komplicira činjenicom da su mladi akteri konkretnoga socijalnoga konteksta koji se u hrvatskom slučaju naslanja na modernizacijske i tranzicijske procese, a s time na recesijske i pandemijske okolnosti, slijedom čega je potreban odmak od uopćenih generacijskih trendova u mahom postindustrijskim zemljama razvijenoga zapada, čiji su mladenački nositelji generacija Z ili milenijalci.

Shodno tomu, puko prebacivanje praktične razine društvenoga angažmana na mlade generacije u Hrvatskoj očigledno ostaje u domeni želja, kamo je većina ispitanika i smjestila svoje odgovore kada su pitani o promjeni svakodnevnih navika u smjeru veće održivosti, ekološke svjesnosti i socijalne zauzetosti. Utoliko zaključujemo da mladi ne mogu sami od sebe, iako mogu samostalno. No, doći do te razine traži paradigmatički iskorak društva u cjelini.

Literatura

- Baloban, Josip; Črpić, Gordan; Ježovita, Josip (2019). *Vrednote u Hrvatskoj od 1999. do 2018. Prema European Values Study*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Bögel, Paula Maria; Brstilo Lovrić, Ivana; Bekmeier–Feuerhahn, Sigrid; Sippel, Charlotta Sophie (2018). Socio-cultural differences in understanding and development of corporate social responsibility in Germany and Croatia. U: R. Tench, B. Jones i W. Sun (ur.), *The Critical State of Corporate Social Responsibility in Europe: Critical Studies on Corporate Responsibility, Governance and Sustainability* (str. 161–178). Bingley: Emerald Publishing.
- Brgles, Miriam Mary (2020). Projekt CRO Laudato si': Prikaz znanstvenih i praktičnih aktivnosti. U: S. Baloban i D. Petrović Štefanac (ur.), *Laudato si'! Kako mijenjati stil života?* (str. 198–217). Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Brgles, Miriam Mary; Turza, Zoran; Žagmešter, Marija (2021). The CRO Laudato Si' Project: Goals, Activities, and Social Outcomes. *Studia ecologiae bioethicae*, 19(4), 27–37.
- Brstilo Lovrić, Ivana; Škomrlj, Matea (2020). O radu nedjeljom iz perspektive studenata u Hrvatskoj. *Bogoslovska smotra*, 90(4), 803–809.
- Dimock, Michael (2019). Defining generations: Where Millennials end and Generation Z begins. *Pew Research Center* (17. siječnja). URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/> (9.5.2022.)
- Gvozdanović, Anja (2014). Socijalni kapital studenata. U: V. Ilišin (ur.), *Sociološki portret hrvatskih studenata* (str. 173–197). Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Gvozdanović, Anja; Ilišin, Vlasta; Adamović, Mirjana; Potočnik, Dunja; Baketa, Nikola; Kovačić, Marko (2019). *Istraživanje mladih u Hrvatskoj 2018./2019.* Zagreb: Friedrich–Ebert–Stiftung.
- Ilišin, Vlasta (2014). Uvod u istraživanje hrvatskih studenata. U: V. Ilišin (ur.), *Sociološki portret hrvatskih studenata* (str. 11–28). Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Ilišin, Vlasta; Spajić Vrkaš, Vedrana (2017). Uvod: konceptualni okvir istraživanja. U: V. Ilišin i V. Spajić Vrkaš (ur.), *Generacija osujećenih: Mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća* (str. 11–30). Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Jukić, Jakov (1996). Obilježja modernog društva. *Obnovljeni Život*, 51(4), 387–406.
- Jukić, Renata (2013). Sadržaji ekološkog odgoja i obrazovanja u gimnazijskim programima. *Socijalna ekologija*, 22(3), 221–245.
- LS. *Laudato si'*. (24. svibnja 2015.) Franjo, *Laudato si': Enciklika o brizi za zajednički dom*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2015.
- Radna grupa za integralnu ekologiju (2020). Interdicasterial Working Group of the Holy See on Integral Ecology, *Journeying Towards Care for Our Common Home: Five Years after Laudato Si'*. Vatican City: Libreria Editrice Vaticana.
- Sršen, Andreja (2021). Sociological perspectives on Laudato si' — towards a coherent social and an ecological conversion. *Nova prisutnost*, 19(3), 559–570.
- Šundalić, Antun; Pavić, Željko (2007). Ekološka svijest mladih: između održivog razvoja i tehnocentrizma. *Socijalna ekologija*, 14(4), 279–296.
- Tomić–Koludrović, Inga (1999). Skeptična generacija u protumodernizacijskom kontekstu. *Politološka misao*, 36(3), 175–193.
- Tomić–Koludrović, Inga (2007). Društveni angažman hrvatskih građana i građanki kao indikator društvenog kapitala. *Acta Iadertina*, 4(1), 51–78.
- Turza, Zoran; Tomić, Mia; Šuća, Marta; Zujčić, Paula (2021). Kako čitati encikliku pape Franje Laudato si'? Od dijaloga do zajedništva i povezanosti. *Diacovensia*, 29(1), 109–126.

- Tyson, Alec; Kennedy, Brian; Funk Cary (2021). Gen Z, millennials stand out for climate change activism, social media engagement with issue. *Pew Research Center* (26. svibnja). URL: <https://www.pewresearch.org/science/2021/05/26/gen-z-millennials-stand-out-for-climate-change-activism-social-media-engagement-with-issue/> (9.5.2022.)
- Valković, Marijan (2001). Značenje socijalnog nauka Crkve u tranzicijskim zemljama. U: S. Balaban (ur.), *Gospodarsko-socijalni izazovi u tranzicijskim zemljama* (str. 127–153). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Those Who Come After Us

The Features of Youth Engagement in Croatia

Ivana Brstilo Lovrić*

Summary

Within the framework of the generational approach — which looks at the specific patterns of youth in a particular socio-cultural context — the attitudes and practices of young people in Croatia are operationalized here, by means of social engagement terminology, within the spectrum of ecology, sustainability and social involvement. Data were collected in a survey in 2020 (N=348) which was part of a project called CRO Laudato si'— About caring for our home. The analysis found that young people value the features of social engagement which they pursue unsystematically in their daily lives, and they demonstrate on a regular basis an openness to reducing the use of plastic, water and electricity and not wasting food; furthermore, they are open to volunteer work, humanitarian work and refraining from shopping on Sundays. The readiness detected in young people for a change in lifestyle in regard to increasing active social engagement underlines the need to address these topics in a dedicated social and scientific manner, such that young people in structural support step out of their declarative engagement and into the practical sphere. Thus, they would direct their potential as generators of social trends towards ecological conversion and take a practical approach to the ecological crisis as a current global social crisis threatening human dignity and social justice.

Keywords: CRO Laudato si'; social engagement; ecological conversion; Generation Z; Croatia; Millennials; youth; human dignity; lifestyle

* Ivana Brstilo Lovrić, Ph.D., Assistant Professor, Catholic University of Croatia. Address: Ilica 242, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: ivana.brstilo@unicath.hr